

**TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF ECONOMICS**

VOLUME 7 / 2024

LABOR ECONOMICS

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

ilmiy elektron jurnali

**LABOR ECONOMICS AND
HUMAN CAPITAL**

scientific electronic journal

2025-yil 3-son

Volume 4, Issue 3, 2025

**MEHNAT IQTISODIYOTI
VA INSON KAPITALI**
ISSN: 3030-3117

LABORECONOMICS.UZ

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

№ 3-2025

**ЭКОНОМИКА ТРУДА И ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ
КАПИТАЛ**

LABOR ECONOMICS AND HUMAN CAPITAL

“Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali” ilmiy elektron jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi (OAK) rayosatining 2023-yil 3-iyundagi 328/3-sonli qarori bilan ro'yxatga olingan.

Muassis: “Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali” ilmiy maktabi.

Tahririyat manzili:

100066, Toshkent shahri, Islom Karimov ko'chasi,
49 uy

Elektron manzil: ilmiymaktab@gmail.com

Jurnal web-sayti: www.laboreconomics.uz

Bog'lanish uchun telefonlar:

+998998818698

Tahririyat Kengashi raisi:**(Chairman of the Editorial Board)**

Abduraxmanov Qalandar Xodjayevich, O'zFA akademigi

Tahririyat Kengashi a'zolari:**(Members of the Editorial Board)**

Sharipov Kongratboy Avezimbetovich, t.f.d., prof.
Yusupov Axmadbek Tadjiyevich, i.f.d., prof.
Raifkov Kudratilla Mirsagatovich, i.f.d., prof.
Xalmuradov Rustam Ibragimovich, i.f.d., prof.
Umurzakov Baxodir Xamidovich, i.f.d., prof.
Nazarov Sharofiddin Xakimovich, i.f.d., prof.
Jumayev Nodir Xasiyatovich, i.f.d., prof.
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof.
Zokirova Nodira Kalandarovna, i.f.d., prof.
Xudoyberdiyev Zayniddin Yavkachevich, i.f.d., prof.
Muxiddinov Erkin Madorbekovich, i.f.f.d., (PhD)
Xolmuxammedov Muhsinjon Murodullayevich, i.f.n., dots.
G'oyipnazarov Sanjar Baxodirovich, i.f.d., prof.
Irmatova Aziza Baxramovna, i.f.d., prof.
Shakarov Zafar Gafarovich, i.f.f.d., (PhD)

Jamoatchilik Kengashi a'zolari:**(Community Council members)**

Bred Bodenxauzen (AQSh)
Jon Ankor (Buyuk Britaniya)
Odegov Yuriy Gennadevich (Rossiya Federatsiyasi)
Xeynz Miller (AQSh)
Sung Dong Ki (Koreya Respublikasi)
Masato Xivatari (Yaponiya)
Gerxard Feldmayer (Germaniya)
Eko Shri Margianti (Indoneziya)
Ahmed Mohamed Aziz Ismoil (Misr)
Rohana Ngah (Malayziya)
Sharifah Zanniyerah (Malayziya)
Teguh Dartanto (Indoneziya)
Nur Azlinna (Saudiya Arabistoni)
Muhammed Xoliq (Pokiston)
Alisher Dedaxonov (Toshkent)

Mas'ul muharrir (Editor-in-Chief): G'oyipnazarov Sanjar Baxodirovich

Ijrochi muharrir (Executive Editor): Iskandarova Dilafruz Ikrom qizi

Veb-administrator (Web admin): Musayev Xurshid Sharifjonovich

MUNDARIJA (CONTENTS)**MEHNAT BOZORI VA MEHNAT MUNOSABATLARI**

A.J.Anvarxonov	<i>The role of special economic zones in job creation</i>	5-12
F.B.Batirov	<i>Dunyo istiqbolli tajribalarini qo'llash orqali bandlikni ta'minlash</i>	13-22
T.M.Bobojonov	<i>Yashil iqtisodiyot sharoitida ish bilan bandlik imkoniyatlarini kengaytirishda sun'iy intellektning roli</i>	23-37
F.A.Ibragimova D.I.Iskandarova	<i>Tadbirkorlik faoliyatida marketing strategiyalarining mehnat unumdorligiga ta'siri</i>	38-45
A.A.Nizametdinov	<i>Mahallalarda aholini o'zini o'zi band qilishni baholash omillari</i>	46-56

INSON KAPITALI

M.O.Hamrokulov	<i>From workforce to human capital: the future of management</i>	57-63
Y.X.Turdiyeva	<i>Особенности развития государственно частного партнёрства в системе дошкольного образования республики Узбекистан</i>	64-68

INSON TARAQQIYOTI

N.S.Qayumova	<i>Cultural and socio-economic drivers of informal social protection systems in Uzbekistan</i>	69-80
D.I.Iskandarova	<i>O'zbekistonda aholi turmush farovonligini yaxshilash va daromadlarni oshirishda tadbirkorlikni rivojlantirishning ahamiyati</i>	81-88

KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH

S.P.Qurbonov	<i>"Kambag'allik qopqoni" faolligi va uni unumli bandlik tamoyillari asosida so'ndirish imkoniyatlari</i>	89-104
---------------------	---	--------

INSON RESURLARINI BOSHQARISH

I.A.Imomov D.X.Umirova	<i>Improving the system of human resource capacity management in higher education institutions: evidence from Uzbekistan</i>	105-121
M.G.Umarxodjayeva N.R.Omanova	<i>Tashkilotlarning ichki va tashqi muhitini baholash</i>	122-131

M.G.Tuychiyeva	<i>Современные тенденции и вызовы в банковском риск-менеджменте</i>	132-141
TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH		
A.A.Abduqahorov	<i>Kichik va o'rta biznes subyektlari eksport faoliyatini qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish yo'nalishlari</i>	142-151
Z.T.Amirov	<i>Sanoat mahsulotlari tayyorlash jarayoniga xos xususiyatlar</i>	152-160
I.S.Foziljonov	<i>O'zbekistonda faoliyat yurituvchi korxonalarda pul oqimlari samaradorligini baholash amaliyoti</i>	161-168
Ch.A.Jabborova	<i>Aksiyadorlik jamiyatlarida soliq majburiyatlari hisobi...</i>	169-175
S.R.Safayeva	<i>Environmental sustainability in tourism: perspectives for Uzbekistan</i>	176-185
S.R.Yakubov	<i>Yakka tartibdagi tadbirkorlar faoliyatini soliqqa tortish mexanizmining rivojlanish bosqichlari</i>	186-198
GENDER TENGLIGI		
Sh.Q.Xoliyorova	<i>Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasida xotin-qizlar barqaror ish bilan bandligini oshirishning istiqbolli yo'nalishlari</i>	199-208

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

ISSN: 3030-3117

<https://laboreconomics.uz/>

KICHIK VA O'RTA BIZNES SUBYEKTLARI EKSPORT FAOLIYATINI QO'LLAB-QUVVATLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI

Abduqahorov Azizbek Abdullo o'g'li

TDIU mustaqil izlanuvchisi

DOI: https://doi.org/10.55439/LEHC/vol2_iss1/a201

Annotatsiya. Ushbu maqolada kichik va o'rta biznes subyektlarining eksport faoliyatini rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlash uchun soddalashgan ma'muriy va huquqiy tartib-taomillarni joriy qilish, ularning tashqi iqtisodiy faoliyatdagi ishtirokini kengaytirish uchun infratuzilmaviy muhitini yanada takomillashtirishning ilmiy-uslubiy va amaliy jihatlarini tadqiq etilgan.

Kalit so'zlar: kichik va o'rta biznes subyektlari, eksport faoliyati, tashqi iqtisodiy faoliyat.

НАПРАВЛЕНИЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СИСТЕМЫ ПОДДЕРЖКИ ЭКСПОРТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА

Абдукахоров Азизбек Абдулло угли

ТГЭУ, исследователь

Аннотация. В статье рассматриваются научные, методические и практические аспекты внедрения упрощенных административно-правовых процедур для стимулирования и поддержки экспортной деятельности субъектов малого и среднего предпринимательства, а также дальнейшего совершенствования инфраструктурной среды для расширения их участия во внешнеэкономической деятельности.

Ключевые слова: малый и средний бизнес, экспортная деятельность, внешнеэкономическая деятельность.

DIRECTIONS FOR IMPROVING THE SYSTEM OF SUPPORTING THE EXPORT ACTIVITIES OF SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES

Abduqahorov Azizbek Abdullo ugli

Researcher of TSUE

Abstract. This paper studies the scientific, methodological and practical aspects of introducing simplified administrative and legal procedures to stimulate and support the export activities of small and medium-sized businesses, and further improving the infrastructural environment to expand their participation in foreign economic activity.

Keywords: small and medium business entities, export activity, foreign economic activity.

Kirish

Hozirgi kunda O'zbekiston Respublikasi iqtisodiy siyosatining eng muhim yo'nalishlaridan biri bu eksportni rivojlantirish, eksport tarkibidagi qayta

ishlash darajasi yuqori bo'lgan mahsulotlar ulushini xamda mamlakatda ishlab chiqarilgan mahsulotlarning tashqi bozordagi raqobatbardoshligini oshirish hisoblanadi. Iqtisodiyotning eng mobil tarkibiy qismi hisoblangan kichik va o'rta biznes subyektlari (KO'B subyektlari) hisobiga, aynan shiddatli raqobat sharoitida mamlakat eksport salohiyatini faollashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqsadlarga erishish uchun muvaffaqiyatli va raqobatbardosh korxonalar (ayniqsa innovasion va yuqori texnologiyalarga ega bo'lgan mahsulotlar yoki xizmatlarni ishlab chikaruvchilar)ni rag'batlantirish, tashqi iqtisodiy faoliyat sohasiga jalb qilish, ularning eksport salohiyatini ro'yobga chiqarishga ko'maklashish, xodimlarning tashqi iqtisodiy faoliyat sohasidagi malaka va bilimlarini oshirish zarur.

Har qanday mamlakatning tashqi savdo aloqalarini rivojlantirishda KO'B subyektlarining eksport salohiyatini yanada yuksaltirish, ushbu sektorning tashqi savdo aylanmasidagi ulushini keskin oshirish muhim rol o'ynaydi. Bu jaryonda KO'B subyektlari tomonidan zamonaviy, chet el bozorlarida raqobatbardosh mahsulot ishlab chiqarishni ko'paytirish va uni eksportga chiqarish uchun zarur shart-sharoitlar yaratish, huquqiy, moliyaviy va tashkiliy yordam ko'rsatish, mamlakatning eksport qiluvchi tadbirkorlarini tashqi bozor kon'yunkturasi o'zgarishlari xavf-xatarlaridan ishonchli himoya qilishni ta'minlash masalalariga e'tiborni kuchaytirish talab etiladi.

Bugungi kunga qadar KO'B subyektlarining o'ziga xos xususiyatlari va tasniflari hamda ularning eksport faoliyatini qo'llab-quvvatlashning usullari va mexanizmlarini takomillashtirish shuningdek, ularning mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy va innovasion taraqqiyotiga hamda tashqi iqtisodiy faoliyatini kengayishiga qo'shadigan xissasini baholash masalalariga doir ko'plab ilmiy tadqiqotlar amalga oshirib kelinmoqda. Shuningdek, amalga oshirilayotgan ilmiy izlanishlarda KO'B subyektlarining eksport faoliyatini infratuzilmaviy qo'llab-quvvatlash tizimini shakllantirish hamda ularni rag'batlantirishda davlat va nodavlat tashkilotlari o'zaro hamkorligi mexanizmlarini takomillashtirish kabi ilmiy muammolarni tadqiq etish muhim ahamiyatga ega hisoblanadi

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Shu o'rinda, tadqiqotning ushbu mavzusi doirsida mahalliy va xorijiy yetuk olimlarning ilmiy qarashlari izohiga ham to'xtalib o'tish joiz deb hisoblaymiz.

AQShlik mashhur olim M. Porter o'zining “Klaster nazariyasi”ga asoslangan holda KO'B subyektlarini birlashtirish (klasterlash) orqali resurslardan samarali foydalanish va tashqi bozorlarga chiqish osonlashishini hamda davlat va xususiy sektor hamkorligi eksportni jadal rag'batlantirishi mumkinligi bo'yicha o'zining ilmiy xulosalarini taqdim qilgan. M. Porterning ta'rificha, klaster — bu o'zaro bog'liq va bir hududda joylashgan kompaniyalar, ta'minotchilar, xizmat ko'rsatuvchi tashkilotlar, ta'lim va ilmiy muassasalar hamda davlat organlarining tarmoqlararo uyg'un faoliyat yuritish tizimidir.

Iqtisodiyot sohasi bo'yicha Nobel mukofoti sohibi P. Krugmanning ilmiy qarashlari KO'B subyektlarining eksport faoliyatiga ta'sir etuvchi asosiy omillarni baholashga qaratilgan. Uning xulosa qilishicha, davlatning infratuzilmaga kiritadigan investitsiyasi hamda moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmi eng muhim omillar sirasiga kirishini hamda ular hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini asoslagan.

Yana bir iqtisodchi olim B. Titov o'z tadqiqotida kichik va o'rta biznesning mamlakatlar YaIMdagi ulushi va ularining mamlakat eksport salohiyatini oshirishdagi roli batafsil ko'rsatib bergan.¹⁹ Uning fikricha, KO'B subyektlari eksport salohiyatini oshirish uchun davlat tomonidan maxsus dasturlar ishlab chiqilishi zarurligi, eksportga yo'naltirilgan subyektlar uchun soliq imtiyozlari va moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlari mavjud bo'lishi hamda eksport bozorlariga chiqishda axborot-markazlashtirilgan yordam (marketing, tarjimonlik, huquqiy maslahat) muhim ahamiyat kasb etishi ta'kidlangan.

O. Zilbershteyn va uning jamosining ilmiy tadqiqotida Rossiya Federasiyasida kichik biznesning mamlakat iqtisodiyotidagi va eksportidagi o'rni, tarmoqlar bo'yicha tarkibi, daromad o'sishiga ta'siri tahlil qilingan.²⁰ Unga ko'ra, Rossiya Federasiyasida kichik va o'rta biznes subyektlari mamlakat iqtisodiyotida jiddiy ahamiyatga ega bo'lsa-da, u mamlakat yalpi ichki mahsulotiga (YaIM) taxminan 20–21%ni tashkil etishi, eksportdagi ulushi esa atigi 5% ge teng ekanligini keltirib, buning asosiy sabablari deb malakalar yetishmovchiligi, qo'shimcha xizmatlar (marketing, texnik servis)ning yetarli emasligi hamda sertifikatlashtirish talablarining yuqoriligi sifatida baholaydi.

Ushbu sohada salmoqli tadqiqotlar olib borgan yetuk olimlardan biri U.V. Gafurovning ilmiy-nazariy qarashlari KO'B subyektlarining eksport salohiyatini multifaktorli, tizimli va strategik yondashuv orqali baholashga asoslangan. Uning ilmiy asoslari amaliyotda qo'llaniladigan real taklif va yechimlarni qamrab oladi va joriy iqtisodiy siyosatda muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, u KO'B subyektlari eksport salohiyatini oshirishga xizmat qiluvchi omillar guruhini hamda ularning eksport faoliyatini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashning samarali yondoshuvlari bo'yicha o'z xulosalarini ifoda etadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda bir qator onlayn ma'lumotlar bazalaridagi ilmiy manbalarda o'z aksini topgan kichik va o'rta biznes subyektlarining eksport faoliyatini qo'llab-quvvatlashning usullari va mexanizmlarini takomillashtirish shuningdek, ularning mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy va innovasion taraqqiyotiga hamda tashqi iqtisodiy faoliyatini kengayishiga

¹⁹ Титов. Б. Сектор малого и среднего предпринимательства: Россия и Мир. Институт экономики роста им. Столыпина П.А. июль, 2018. [http://stolypin.institute/novosti/sektor-malogo-i-srednego-predprinimatelstva - rossiya-i-mir](http://stolypin.institute/novosti/sektor-malogo-i-srednego-predprinimatelstva-rossiya-i-mir).

²⁰ Зилберштейн О.Б., Шкляр Т.Л., Неветруев К.В. Отраслевая структура среднего бизнеса России // Интернет – журнал «Науковедение». Том 9, №2 (2017);

qo'shadigan xissasini baholash masalalariga oid tadqiqotlar o'rganildi va ulardagi ilmiy yondashuvlar tizimlashtirildi. Shuningdek, tadqiqot ishida tizimli tahlil, mantiqiylik, induksiya va deduksiya, analiz va sintez, qiyosiy tahlil, monografik tahlil va guruhlash usullari qo'llanildi.

Tahlil va natijalar

O'zbekiston iqtisodiyotida kichik va o'rta biznes (KO'B) muhim ahamiyatga ega bo'lib, iqtisodiy o'sish, ish o'rinlari yaratish va innovatsiyalarni joriy etishda asosiy omillardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, KO'B subyektlarining tashqi bozorlarga chiqishi, milliy iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish va valyuta tushumlarini oshirish nuqtai nazaridan strategik ahamiyatga egadir. Shu bois, O'zbekiston Respublikasi Hukumati tomonidan KO'Bning eksport faoliyatini rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlashga qaratilgan tizimli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Davlat tomonidan yaratilgan institusional, moliyaviy va huquqiy sharoitlar bu sohada ijobiy dinamikani ta'minlashga xizmat qilmoqda. Biroq, yanada samarali natijalarga erishish uchun kompleks yondashuv, xususiyl sektor bilan samarali muloqot va zamonaviy texnologiyalardan keng foydalanish zarur.

Kichik va o'rta biznesni sub'ektlari eksport faoliyatini qo'llab-quvvatlash tizimi				
Ma'muriy va institutsional qo'llab-quvvatlash	Axboriy-xuquqiy qo'llab-quvvatlash	Moliyaviy-iqtisodiy qo'llab-quvvatlash	Kadrlarga oid qo'llab-quvvatlash	Ilmiy-texnik qo'llab-quvvatlash
Mas'ul vazirliklar	Me'yoriy-xuquqiy asoslar, xalqaro standartlar	Investitsiya tashkilotlari	OTMLar	Ilmiy laboratoriyalar
O'zbekiston SSP	Marketing xizmatlari, eksportga oid ko'rgazmalar	Tadbirkorlikni rivojlantirish jamg'armalari	Biznes maktablar	Innovatsiya markazlari
“Tadbirkorlikni rivojlantirish kompaniyasi” AJ, “Savdoni rivojlantirish kompaniyasi” AJ, “Made in Uzbekistan” brendi targ'iboti	Ixtisoslashgan internet portallari	Banklar, kredit, lizing, sug'urta tashkilotlari, bojxona imtiyozlari	Ilmiy-o'quv markazlari	Texnoparklar
	Maslahat markazlari	Uyushmalar (sohalar bo'yicha)	Xorijda malaka oshirish	Tadqiqot institutlari
			Xalqaro ekspertlar	Maxsus sanoat zonalari

1-rasm. O'zbekistonda kichik va o'rta biznes subyektlari eksport faoliyatini qo'llab-quvvatlash tizimi²¹

O'zbekistonda KO'B subyektlarining eksport faoliyatini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash bo'yicha muayyan tizim shakllangan bo'lsa-da, uning samaradorligini oshirish uchun kompleks va innovatsion yondashuv talab

²¹ Muallif ishlanmasi

etiladi. Moliyaviy, institusional va axboriy ko'makning yaxlit tizimi, xalqaro standartlar bilan uyg'unlashgan eksport siyosatini joriy etish orqali KO'B eksport salohiyatini yanada oshirish mumkin. Shuningdek, amalda ko'rsatiladigan qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini har bir hududda, har bir sohada teng tatbiq etish va tarmoq kesimida eksport siyosatini shakllantirish talab etiladi.

O'zbekistonning kichik va o'rta biznes eksportini qo'llab-quvvatlashning joriy tizimini tahlil qilish quyidagi kamchiliklarni aniqladi:

1. Kichik va o'rta biznes subyektlarining tashqi iqtisodiy faoliyatidagi ishtiroki va ularni qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlarini ko'rsatishning joriy holati tahlili eksportni qo'llab-quvvatlash masalalarida davlat organlari faoliyatini muvofiqlashtirishning sustligi va tizmilashmaganligi ma'lum bo'ldi. Bu esa, tegishli organlar va idoralar tomonidan qo'llab-quvvatlash funksiyalarining takrorlanishiga olib keladi.

2. Qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari ko'proq universal xususiyatga ega bo'lib, sohaga oid maxsus rag'batlantirish tizimlari yetishmaydi. Qo'llab-quvvatlash tadbirlari va choralarining manzilliligi kichik va o'rta biznes eksportini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi chunki, har bir sohaning o'ziga xos normalari va xususiyatlari mavjud bo'lib, mahsulot/xizmatlar uchun ham, butun korxona uchun ham o'ziga xos talablar qo'yiladi.

4. Kichik biznes korxonalarining tovar va xizmatlari eksportini amalga oshirish mexanizmining o'ta murakkabligi, ularni o'tkazish muddatlari qiymatining yuqoriligi;

5. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining tashqi iqtisodiy faoliyatidagi ishtiroklarini yanada kengaytirishni muvofiqlashtiruvchi maxsus tuzilmalar faoliyatining yo'lga qo'yilmaganligi;

6. Kichik tadbirkorlik subyektlari tomonidan eksport mahsulotini xalqaro talablar asosida ishlab chiqarish va sotish jarayonlarini tashkil etish borasida maslahat xizmatlari ko'rsatuvchi tuzilmalar xizmatiga ehtiyojning yuqoriligi;

7. Respublikamizda milliy sifat tizimini ISO 9000 xalqaro standartlari bazasida tashkil qiluvchi maktabning deyarli yo'qligi, vaholanki, dunyoning ko'pgina mamlakatlarida bu tizim milliy standartlar hisoblanadi.

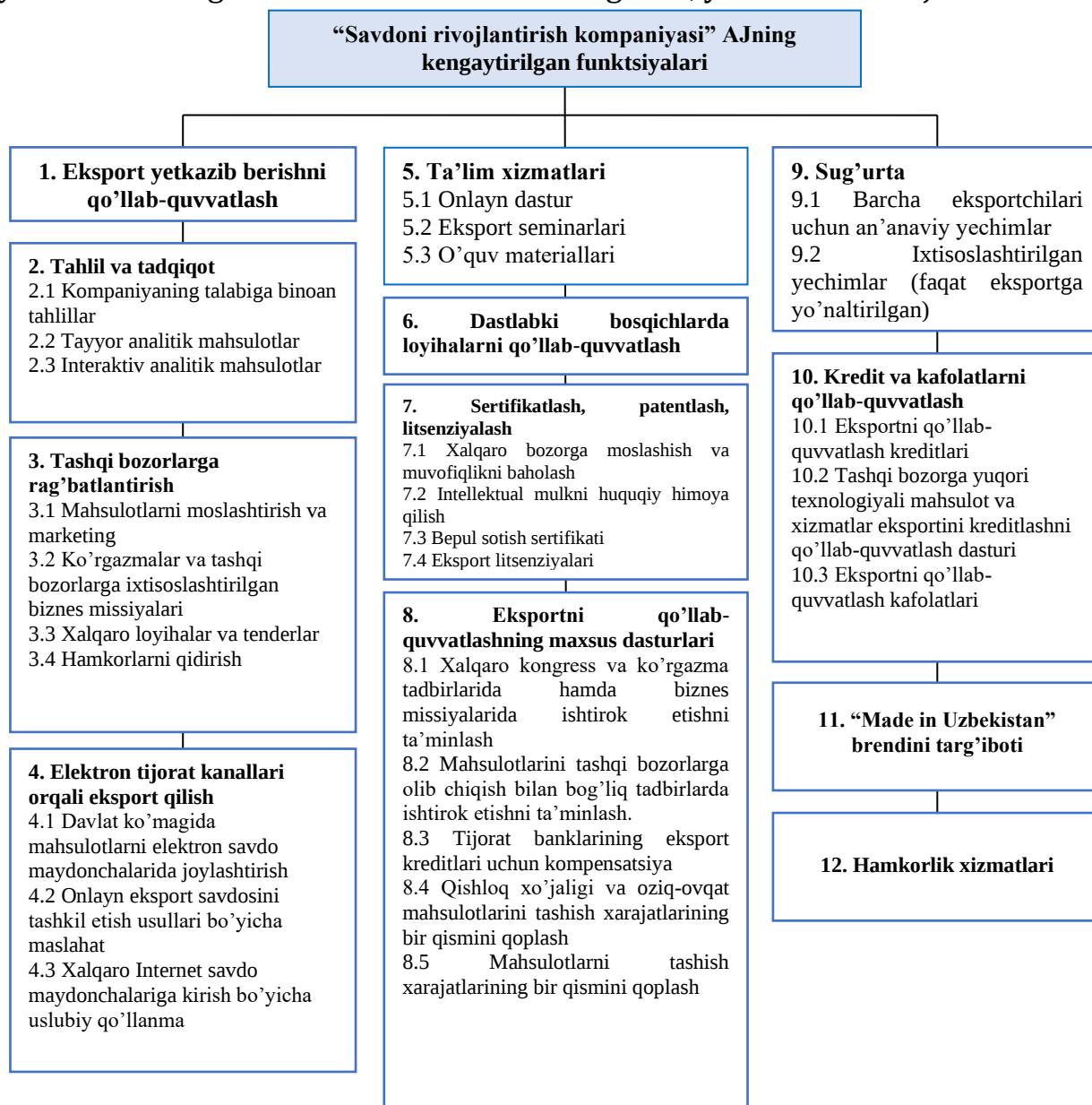
Bizning fikrimizcha, eksportni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashning amaldagi tizimining muhim kamchiligi uning elementlarining tarqoqligi, subyektlarning vazifalarini tavsiflovchi, ularning mas'uliyat sohalari va vakolatlarini chegaralovchi yagona me'yoriy-huquqiy hujjatning mavjud emasligidir. Hozirgi vaqtda KO'B subyektlari eksportini rivojlantirish rejalarini o'z ichiga olgan bir qancha me'yoriy hujjatlar mavjud bo'lib, bu ularni amalga oshirish uchun mas'ul bo'lgan subyektlar funksiyalarining takrorlanishi va kesishishiga hamda ular faoliyatining aniq muvofiqlashtirilmasligiga olib keladi. Bundan tashqari, eksportni rivojlantirish rejalarini o'z ichiga olgan mavjud ustuvor va milliy loyihalar ushbu rejalariga erishish uchun zarur bo'lgan infratuzilmani yetarli darajada rivojlantirishni ta'minlamaydi. Masalan, xalqaro standartlarga muvofiq akkreditasiya qilingan, sertifikatlari butun

dunyoda tan olinadigan laboratoriyalarga ehtiyoj shular jumlasidandir.

Aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etish bo'yicha tavsiyalar sifatida quyidagilar xizmat qilishi mumkin:

- eksportni qo'llab-quvvatlash tizimini (shu jumladan KO'B subyektlari eksportini ham) aniq va izchil tavsiflovchi hamda uning har bir subyekting funksiyalari va javobgarlik sohalarini, ularning takrorlanishi va kesishishini istisno etuvchi tartibga soluvchi yagona hujjatni ishlab chiqish;

- eksportni rivojlantirish rejalarini amalga oshirishga imkon beruvchi va yordam beradigan zarur infratuzilmani belgilash, yaratish va rivojlantirish.

**2-rasm. “Savdoni rivojlantirish kompaniyasi” AJning
kengaytirilgan funksiyalari²²**

Fikrimizcha, O'zbekiston “Savdoni rivojlantirish kompaniyasi” AJ

²² Muallif ishlanmasi

imkoniyatlari va vakolatlarini KO'B subyektlari eksport faoliyatini qo'llab-quvvatlash uchun mukammal tarzda xizmatlarni taqdim etadigan hamda eksportchilari uchun o'z mahsulotlarini tashqi bozorlarga olib chiqish uchun “yagona darcha” funksiyasini bajaradigan yaxlit tizimi sifatida kengaytirish maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz (2-rasm).

Yuqoridagidan kelib chiqib, shunday xulosaga kelish mumkinki, “Savdoni rivojlantirish kompaniyasi” AJ o'z oldiga subyektlarning funksiyalarini sinxronlashtirish orqali ko'rsatilayotgan chora-tadbirlarning takrorlanishiga barham beradigan, eksportni qo'llab-quvvatlashning aniq muvofiqlashtirilgan kompleks tizimini yaratish bo'yicha umumiy vazifani qo'yadi. Islohotning maqsadi rivojlanish institutlarini boshqarishning yagona mexanizmlarini yaratish va funksiyalarning davlat organlari va tijorat kompaniyalari bilan kesishishini bartaraf etishdan iborat.

Zamonaviy iqtisodiy sharoitda kichik va o'rta biznesni eksport faoliyatini davlat tomonidan samarali qo'llab-quvvatlashning mukammal mexanizm shakllantirmasdan turib, ularni rivojlantirish bo'yicha maqsadli dasturlarni samarali amalga oshirib bo'lmaydi. Kichik va o'rta biznesni eksport faoliyatini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmi eng kamida quyidagi elementlarni o'z ichiga olishi lozim bo'ldai:

1) davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash obyekti — mikrofirma, kichik va o'rta biznes korxonalari, kichik biznesni qo'llab-quvvatlash infratuzilmasi obyekti;

2) davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash subyekti - davlat hokimiyati organlari, mahalliy davlat hokimiyati organlari;

3) o'zaro munosabatlar - davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash jarayonida obyektlar va subyektlar o'rtasida yuzaga keladigan munosabatlar;

4) maqsad - kichik va o'rta biznes subyektlari eksport faoliyati samardorligi uchun qulay iqtisodiy va huquqiy shart-sharoitlar yaratish, butun aholi farovonligini oshirish;

5) faoliyat - muayyan maqsad va vazifalarga erishishga qaratilgan harakatlar majmui;

6) qo'llab-quvvatlash shakllari - kichik va o'rta biznesni eksport faoliyatini iqtisodiy, huquqiy, instrumental qo'llab-quvvatlash yo'llari;

7) resurslar - kichik va o'rta biznes subyektlariga beriladigan moddiy va nomoddiy resurslar;

8) davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash samaradorligini baholash - kichik biznesni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash bo'yicha amalga oshirilayotgan chora-tadbirlarning mutlaq yoki nisbiy qiymatini tahlil qilish.²³

Kichik va o'rta biznes subyektlarining eksport faoliyatini qo'llab-quvvatlashning samarali mexanizmini shakllantirishning asosiy yo'nalishlaridan biri ma'muriy to'siqlarni va kichik va o'rta biznes faoliyatiga

²³ Тўрабеков С.Ш., Мухаммедов М.М. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларининг экспорт салоҳиятини ривожлантириш истиқболлари. Иқтисод ва молия / Экономика и финансы 2016, 2-сон.

davlatning bir tomonlama aralashuvining har qanday shaklini qisqartirish bo'lishi kerak. Davlat hokimiyati organlari ikki tomonlama aloqa shaklida tadbirkorlar bilan muloqot o'rnatishni yo'lga qo'yishi kerak. Davlat organlari kichik va o'rta biznesni subyektlarining eksport faoliyatini qo'llab-quvvatlash infratuzilmasini tashkil etuvchi tashkilotlar bilan yaqinroq hamkorlik qilishga ham e'tibor qaratishi lozim.

Davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari hamda kichik va o'rta biznes subyektlarining mavjud o'zaro hamkorligini uyg'unlashtirish ularni qo'llab-quvvatlash va rivojlantirishning maqsadli dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirishda, shuningdek, davlat, mikromoliya tashkilotlari va tadbirkorlar o'rtasida moliyaviy va investisiya xarajatlarini taqsimlashda birgalikda ishtirok etishni nazarda tutadi.

Xulosa

Yuqoridagilardan kelib chiqib, shuni ta'kidlash joizki, O'zbekistonning tashqi savdo aloqalarini rivojlantirish va bunda kichik va o'rta biznes subyektlari faoliyati rolini oshirish masalalari muhim va dolzarb masala hisoblanadi. Shunga asosan mamlakatda kichik va o'rta biznes subyektlarining eksport salohiyatini yanada rivojlantirish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq deb o'ylaymiz:

- kichik va o'rta korxonalar uchun eksport salohiyati darajalari bo'yicha taqsimlash korxonaning eksport yo'nalishini rivojlantirishning ma'lum bosqichida tegishli yordam olish imkonini beradi.

- davlat uchun taklif etilayotgan diversifikatsiya KO'B subyektlarini zarur qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari bilan tizimlashtirish va kompaniyaning tashqi bozorga chiqishining to'rt bosqichidan birida turgan KO'B subyektlari soniga qarab resurslarni taqsimlash imkonini beradi.

- davlat organlari kichik va o'rta biznes subyektlari mahsulotlarini sotish bo'yicha ixtisoslashtirilgan ulgurji bozorlar, yarmarkalarni uyushtirish va ular faoliyatlarini tashkil qilishda, shu jumladan binolar, inshootlar, asbob-uskunalar, ishlab chiqarish va yordamchi binolar, davlat mulki bo'lgan boshqa mol-mulkni ijaraga berish yoki sotish yo'li bilan ko'maklashishi;

- iqtisodiyotning ustuvor sohalarida, eng avvalo, qishloq xo'jaligi mahsulotlari yetishtirish hamda qayta ishlash, oziq-ovqat, sanoat tovarlari, xalq iste'mol tovarlari, dori-darmonlar va tibbiyot asbobuskunalarini ishlab chiqarish, kommunal va maishiy xizmatlar ko'rsatish, turar joy, ishlab chiqarish va ijtimoiy maqsadlardagi obyektlarni qurish, innovatsiya faoliyati va ilm-fanni ko'p talab qiladigan ishlab chiqarishlarni tashkil etish sohasida kichik biznes va xususiy korxonalarga imtiyozlar va afzalliklar berilishi darajasini yanada oshirish;

- kichik va o'rta biznes subyektlarining eksport-import operatsiyalarida qatnashishini kengaytirish hamda ularning chet ellardagi tender savdolaridagi ishtirokini kengaytirish, shuningdek, ko'rgazma va yarmarkalarni tashkil etish yo'li bilan mamlakatimiz tovar ishlab chiqaruvchilari bilan xorijiy xari dorlarning muloqotlarini tashkil etishga ko'maklashish;

- kichik va o'rta biznes subyektlariga imtiyozli foiz va shartlarda kreditlar ajratishni ko'paytirish, bank bilan o'zaro munosabatda bankka taqdim etiladigan hujjatlarni yanada soddalashtirish va ixchamlashtirish, bank xizmatlari bahosini arzonlashtirish;

- mamlakat miqyosida eksport jarayonlarini sug'urtalash mexanizmini shakllantirish (havo, dengiz va temir yo'llarda tashuvlar, qishloq xo'jaligi mahsulotlari);

- kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining mahsulotlarini tashqi bozorlarga chiqarish, xaridorlarni izlash, shartnomalarni tayyorlash va tuzish, eksport operatsiyalarini amalga oshirish, eksport qiluvchilarni ehtimoliy xavf-xatarlardan ishonchli himoya qilish, shuningdek, xorijiy mamlakatlarning qonunchiligi bo'yicha talab etiladigan zarur lisenziyalar, sertifikatlar hamda boshqa ruxsatnomalarni olish va to'lashda yuridik, moliyaviy va tashkiliy xizmatlar ko'rsatilishini takomillashtirish;

- kichik va o'rta biznes subektlari eksport faoliyatining iqtisodiy, huquqiy va institusional muhiti doirasida eksportni qo'llab-quvvatlash tizimi subektlarining funksiyalarini tavsiflovchi hamda ularning javobgarlik sohasi va vakolatlari chegaralarini belgilovchi yagona me'yoriy-huquqiy hujjat yaratish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Абдуллаев Ё., Каримов Ф. Кичик бизнес ва тadbirkorlik asoslari. 100 savol va 100 javob (1-qism), T.- “Meҳnat”, 2000. – 347 b.;

2. Абдурахманова Г.К.: Кичик бизнесда аҳолини муносиб меҳнат asosida иш билан бандлигини таъминлашни такомиллаштириш. Дисс... 08.00.10 – Демография. Меҳнат иқтисодиёти – Т.: 2016 й.

3. Абулқосимов Ҳ.П. ва бошқ.: Ижтимоий-иқтисодий жараёнларни бошқариш. –Т.: Ғофур Ғулом номидаги нашриёт-матбаа уйи. 2007. -544 б.;

4. Арипов О.А. Кичик бизнесни давлат томонидан тартибга солиш ва ишбилармонлик муҳитини ривожлантириш. Дисс... 08.00.15 – Тadbirkorlik ва кичик бизнес иқтисодиёти – Т.: 2020.

5. Беркинов Б.Б., Айнақулов М.А. кичик бизнес ва хусусий тadbirkorlik корхоналарининг йирик корхоналар билан ишлаб чиқариш кооперацияси. – Жиззах: Жиззах политехника институти, 2004. – 110 б.

6. Бобоев А. Кичик бизнес ва хусусий тadbirkorlikнинг ҳозирги ҳолати. “Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар” илмий электрон журнали. № 2, март-апрель, 2017 йил.

7. Бусыгин А.В. Предпринимательство: учеб. - 2-е изд., испр. – М.: Дело, 2000. – 640 с.

8. Бокарева, В.Б. Поддержка малого бизнеса: отечественный и зарубежный опыт социального управления/ Гуманитарные науки. - 2011. - №3-1. - С. 164-172.

9. Титов. Б. Сектор малого и среднего предпринимательства: Россия и Мир. Институт экономики роста им. Столыпина П.А. июль, 2018. <http://stolypin.institute/novosti/sektor-malogo-i-srednego-predprinimatelstva-rossiya-i-mir>.

10. Зилберштейн О.Б., Шкляр Т.Л., Неветруев К.В. Отраслевая структура среднего бизнеса России // Интернет – журнал «Науковедение». Том 9, №2 (2017);

11. Тўрабеков С.Ш., Мухаммедов М.М. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларининг экспорт салоҳиятини ривожлантириш истиқболлари. Иқтисод ва молия / Экономика и финансы 2016, 2-сон.

Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali

+998 71 239 28 13

Tashkent, Uzbekistan

ilmiymaktab@gmail.com

www.laboreconomics.uz